

24 communities of the region, the amount of inter-budgetary transfers exceeds the incomes of local budgets. The worst situation is in Zoloty Potik, Koropets, Lopushne and Melnytsia-Podilska communities, where the amount of transfers is 2,5-3 times higher than budget revenues. Zoloty Potik, Koropets, Lopushne, Mel'nytsia-Podil'ska, Vyshnivets, Pochaiv territorial communities are unable to provide the majority of budget expenditures at the expense of their own revenues, since their budget revenues depend on 50-75% of transfers from the state and regional budgets. In the article presented maps, where it is possible to trace groups of communities according to the level of their incomes, expenditures and inter-budgetary transfers. In the Ternopil region, several groups of territorial communities can be distinguished according to the peculiarities of their financial capacity: financially capable communities (Baikivtsi, Velyki Birky, Velyka Berezovytsia, Trybukhivtsi), conditionally financially capable communities (Bila, Velyki Hai, Ivanivka, Pidhorodne, Pidhaitsi, Ternopil, Chortkiv), communities with low level of financial capacity (Buchach, Zalishchyky, Kopychyntsi, Monastyryska, Pochaiv, Shumsk urban communities), financially incapable communities (Vyshnivets, Zoloty Potik, Koropets, Lopushne, Mel'nytsia-Podil'ska). The results of this research can be used to improving administrative division of the Ternopil region, for analytical studies of the budget policy of communities, strategic plans, and the development of territories.

Key words: budget, financial capacity, revenue, Ternopil region, territorial community, transfer.

Надійшла 10.04.2023 р.

УДК 39:911.3 (=161.2:1-87)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.1.9>

Андрій ЗУБИК

УКРАЇНЦІ В СЛОВАЧЧИНІ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПЕРЕПISУ НАСЕЛЕННЯ 2021 Р.)

У статті проаналізовано основні показники перепису населення 2021 р., які дають змогу дослідити українців в Словаччині. Зокрема, це етнічні, мовні, релігійні та демографічні критерії програми перепису. За результатами їхнього опрацювання складено низку карт в середовищі програми ArcMap, які відображають особливості розселення українців, індекс етнічного та мовного різноманіття тощо.

Ключові слова: українська діаспора, зарубіжні українці, перепис населення, етнічна належність, рідна мова, конфесійна належність, індекс етнічного різноманіття, індекс мовного різноманіття, етномовна відповідність.

Постановка науково-практичної проблеми, актуальність і новизна дослідження. Україна належить до країн, які мають численні діаспори, тобто значна кількість українців, проживає поза межами своєї історичної батьківщини. Причинами цього стали політична і трудова міграція та проведення кордонів між країнами. Внаслідок останнього чинника українці опинилися поза межами України не через рух населення, а через рух самого кордону. Американський дослідник Р. Брубейкер називає такі спільноти діаспорами катаклізму, підкреслюючи трагізм їхнього утворення.

Українців в Словаччині важко зарахувати до «класичної» діаспори. Такі діаспори формуються внаслідок факторів виштовхування, які діють на етнос на його історичній батьківщині. Прикладом може бути складна економічна ситуація, переслідування через етнічну, мовну чи конфесійну належність, еміграція внаслідок воєнних дій чи природних катаклізмів тощо. Тобто частина українців, які проживають в Словаччині, емігрували сюди внаслідок причин, перелічених у попередньому реченні. Частиною сере-

довища українців у Словаччині сформували українці, які емігрували до цієї країни після поразки національно-визвольних змагань у 20-их рр. ХХ ст., а також вояки УПА, які перетинали радянсько-чехословацький кордон та проходили процес інтернавання.

Проте важливою складовою українства у Словаччині є автохтонне (корінне) населення північно-східної частини країни, яке проживає на найзахіднішому ареалі української етнічної території. Значною проблемою, що впливає на збереження етнічної ідентичності українців у Словаччині, особливо тих, які проживають на українських етнічних територіях, є те, що вони не були включені до процесів державотворення та консолідації українців на початку ХХ ст. Винятком може бути період, коли Закарпаття під назвою автономного краю Підкарпатська Русь було у складі тогочасної Чехословаччини.

Варто зазначити, що політичні реалії ХХ ст. значно вплинули на збереження етнічної ідентичності українців у Словаччині. Передусім це дві Світові війни, ставлення до українців, словакізація греко-католицької церкви,

проблема русинства, яка, на думку окремих науковців, проявляє деструктивний вплив на середовище українців загалом. Прикметно, що до перепису 1991 р. русинів не виділяли як окремий етнос. Можна послатися на Конституцію Словаччини, яка гарантує кожному громадянину право зараховувати себе до будь-якої національності, і через що русинів вважають окремою етнічною групою [21]. Норми свободи визначення етнічної, мовної чи релігійної ідентифікації громадян прописані не лише в Конституції Словаччини, а й у головних правотворчих документах інших країн.

Проблематика русинства є темою для окремого дослідження і потребує діалогу між Словаччиною та Україною для вирішення цього питання. Загалом цю проблему можна звести до низки тез, які будуть відображати різні погляди на неї:

– їх (русинів) вважають окремою етнічною групою, тому що Конституція Словаччини гарантує право на таке визначення;

– території, на яких проживали русини, опинилися поза процесами консолідації українців, а населення не сприйняло етнонім «українці» і використовує етнонім «русини»;

– русинство – найочевидніший спосіб швидкої дестабілізації, і як результат асиміляції українців у Словаччині. Не можна не заперечувати факту існування Русинської оброди (організації, яка виступає за відокремлення русинів від українців) чи діяльності окремих представників, які маніпулюють на цій тематиці.

Підсумовуючи ці тези, можна стверджувати, що середовище українців у Словаччині є дезінтегрованим. Передусім це можна пояснити тим, що немає єдиного підходу щодо своєї етнічної ідентичності та об'єднання навколо неї. Тобто можна виділити три групи осіб за етнічною ідентифікацією: люди, які ідентифікують себе українцями, люди, які при своїй етнічній ідентифікації використовують два етноніми: «українець» та «русин» і наполягають на їхній тотожності. Відповідно, третя група використовує етнонім «русин» та заперечує спільність з українським етносом, наголошуючи на самотності свого існування. У цьому дослідженні ми подаємо окремі дані стосовно українців та русинів, як їх подають на сайті перепису населення Словаччини 2021 р. [11]. Проте ми не поділяємо підходу щодо виділення русинів, як окремого етносу у Словаччині та вважаємо русинів невід'ємною частиною українського етносу.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Інформаційною основою дослідження стали етнічні, мовні та релігійні критерії

перепису населення 2021 р. Основні дані у розрізі країв, округів (окресів) та муніципалітетів публікують у відкритому доступі на сайті управління статистики Словаччини [11, 20]. Варто сказати, що, порівняно із попередніми переписами населення, статистичний офіс Словаччини значно розширив перелік даних, які публікують у вільному доступі. Також змін зазнала сама програма перепису населення, зокрема, у 2021 р. для визначення мовної ситуації залишили лише один мовний критерій (у 2011 р. їх було три). Доволі цікавим нововведенням є критерій «інша етнічність», за допомогою якого можна встановити кількість змішаних шлюбів чи осіб, які мають змішану етнічну ідентичність.

Тематика української діаспори мало представлена у географічних дослідженнях останніх років. Цінним для дослідника діаспор є ресурс “Population statistics of Eastern Europe & former USSR” [19]. На цьому сайті подано оцінні дані та результати переписів населення, які проводили у країнах Східної Європи та колишнього Радянського Союзу. Зокрема, можна знайти дані про етнічний та конфесійний склад, рідше – мовний склад населення у різному територіальному розрізі.

Актуальними є праці М. Сополіги (етнограф, директор Музею української культури у Свідніку) “Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва” [15], “До питань етнічної ідентифікації та сучасних етнічних процесів українців Пряшівщини” [13], “До проблеми етногенезу української меншини Словаччини” [14]. Цікавою розвідкою є робота С. Семенюка “Український путівник по Словаччині (історико-краєзнавчі нариси)” [12]. Книжка присвячена історії українців, містить інформацію про вчених, політиків, діячів культури та мистецтва, у ній також виділено населені пункти, пов'язані з українцями у Словаччині.

Проблематику феномену русинства стосується праця “Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку” [17]. Видання присвячено становленню загальноукраїнської етнічності та розвитку етноідентифікаційних процесів у середовищі українців-русинів Закарпаття та Східної Словаччини. Тематика українства у Словаччині представлена у праці В. П. Трошинського та А. А. Шевченка “Українці у світі” [16]. Це останній том 15-томного видання “Україна кризь віки”, тема якого – українська діаспора.

Метою дослідження є виявлення сучасного стану розселення українців, поширення української мови у Словаччині, встановлення

динаміки чисельності українців. Інструментами досягнення нашої мети є аналіз й опрацювання етнічних та етномовних критеріїв перепису населення, який проводили у Словаччині у 2021 р.

Викладення основного матеріалу. Словаччина – одна з небагатьох країн, яка регулярно проводить переписи населення. Така пунктуальність дає змогу досліднику мати необхідні для вивчення дані, які збирають з однаковою періодичністю. Наприклад, із країн колишнього СРСР черговості в проведенні переписів населення дотримуються Естонія, Латвія, Литва і, як не дивно, Білорусь. Решту країн після 1989 р. (рік останнього перепису населення у СРСР) провели один-два переписи населення або не проводили їх зовсім.

У ХХІ ст. у Словаччині провели три переписи населення – 2001-го, 2011-го та 2021 рр. За результатами перепису населення 2021 р. у країні проживало трохи менше ніж 5,5 млн осіб (5449270 осіб). Українцями та русинами себе ідентифікували 9451 та 23746 осіб відповідно. Якщо проаналізувати динаміку чисельності українців та русинів (рис. 1) за результатами переписів населення та оцінними даними, то побачимо, що впродовж 1991–2021 рр. співвідношення сильно змінилося на користь останніх. Наприклад, якщо у 1991 р. співвідношення українці-русини становило 43,57/56,43, то за результатами перепису 2021 р. воно становило 28,47/71,53. Цікавим є скорочення чисельності

українців, якщо аналізувати за міжпереписними періодами. Наприклад, за 1980–1991 рр. чисельність українців зменшується на понад 6 тис осіб і серед результатів перепису населення з'являються русини.

Міжпереписний період 1991–2001 рр. хоч демонструє сумарне зростання чисельності українців та русинів, проте, порівняно з 1991 р., українців майже на 2,5 тис осіб менше, а чисельність русинів зростає на 7 тис. осіб. Результати перепису населення 2011 р. фіксують найбільшу чисельність українців та русинів у Словаччині з 1980 р. Причому чисельність українців знову менша на 3,3 тис осіб порівняно з 2001 р., а чисельність русинів зростає на майже 10 тис. (на 9641 особу). Проста логіка майбутнього прогнозу чисельності українців та русинів підказує, що за результатами перепису населення 2021 р. українців має бути орієнтовно 4,5–5 тис. осіб, а русинів – 40–41 тис осіб, зважаючи на динаміку їхньої чисельності за попередні періоди.

Як ми вже згадували раніше, перепис населення 2021 р. зафіксував 9451 українця та 23746 русинів відповідно, це результати більш-менш співмірні з результатами перепису населення 2001 р. (див. рис. 1). До того ж порівняно з 2011 р. у 2021 р. чисельність українців зросла на 2021 особу, а чисельність русинів – зменшилася на 9,7 тис осіб. Відповідно скоротилася і їхня сумарна чисельність порівняно з 2011 р. – з 40912 осіб до 33217 осіб.

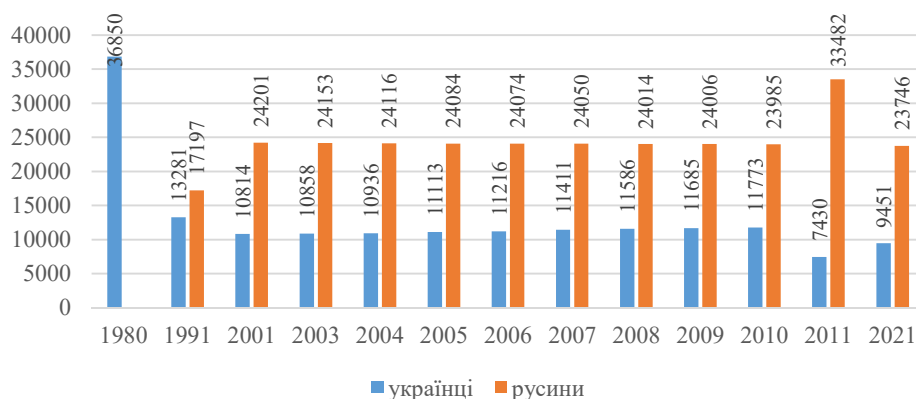

Рис. 1. Динаміка чисельності українців та русинів за переписами населення та оцінними даними [3, 11].

Очевидним є те, що сам собою аналіз динаміки чисельності українців та русинів нічого не дасть, потрібно аналізувати етнічний склад населення Словаччини загалом. Етнічний склад населення, територія проживання та політика країни проживання відносно етнічних меншин часто є визначальними чинниками, які впливають на збереження етнічної ідентичності.

За переписом населення 2021 р. русини

та українці є п'ятим та шостим за чисельністю етносами і в населенні країни складають 0,44 та 0,17% відповідно (рис. 2). Сумарна частка русинів та українців у населенні є меншою, як порівняти з переписом населення 1980 р. Можна стверджувати, що фактор дезінтеграції є визначальним, адже в підсумку зменшується і частка русинів, і частка українців.

Загалом етнічне середовище проживання

українців можна окреслити як доволі одноманітне: частка словаків з 1980 р. не опускалася нижче ніж до 80%. Другим за чисельністю етносом Словаччини є угорці, частка яких становить 7,75% від всього населення. Як бачимо з рис. 2 третім за чисельністю етносом є роми – 1,23% від всього населення. Основний етнічний масив населення складають два етноси – сло-

ваки та угорці. Доволі значною, якщо порівнювати з уже згаданими шістьма найчисленнішими етносами, є частка інших етносів – трохи більше за 6%. Однак до цієї категорії входять вісім менш чисельних етносів (наприклад, німці, моравці, поляки, росіяни, болгары, хорвати, серби, євреї), інші етноси й ті, хто не вказав етнічну ідентичність.

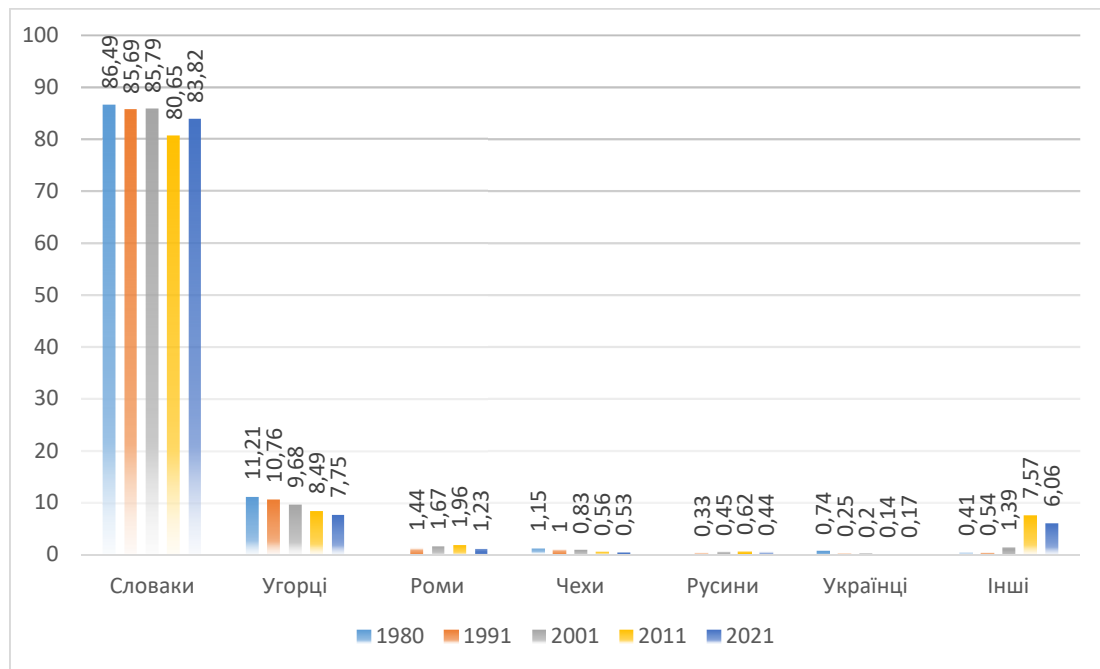

Рис. 2. Етнічний склад населення Словаччини за переписами населення 1980, 2001, 2011, 2011 та 2021 рр. [3, 11, 19].

Оцінити етнічне середовище проживання можна, використовуючи індекс етнічного різноманіття (EDI, ethnic diversity index), який визначають за допомогою такої формули [18]:

$$EDI_j = (1 - \sum_{i=1}^E P_{ij}^2) * 100,$$

де j – регіон, i – етнічна група в регіоні, E – загальна кількість етнічних груп у регіоні, P – частка окремого етносу від усього населення регіону.

Число, яке ми отримаємо після проведення цих розрахунків, буде ймовірністю того, що дві довільно вибрані людини будуть представниками різних етносів. EDI може змінюватися від 0 (етнічно одноманітний регіон) до 100 (повне етнічне різноманіття). Для ефективності та об'єктивності розрахунків ми використали дані щодо чисельності п'яти (шести, якщо рахувати русинів окремим етносом) найчисленніших етносів Словаччини.

За результатами перепису населення 2021 р. EDI для Словаччини становив 29,12. Це означає, що є ймовірність 29,12%, що двоє випадково обраних у цій країні людей будуть представниками різних етносів. Найодноманітнішими за своїм етнічним складом є Жілінь-

кий та Тренчанський краї – 9,64% та 11,44% відповідно. Зважаючи на динаміку чисельності українців та русинів (яких розглядають як два окремі етноси), Пряшівський край є третім за етнічною однорідністю краєм (рис. 3). Якщо Братислава як столиця та найбільше місто країни має дещо вищий показник EDI, то показники Братиславського краю є нижчими за середній показник по країні. Відповідно, найрізноманітнішими за етнічним складом населення є краї, які межують з Угорщиною. Цікаво, що, EDI є вищим у муніципалітетах, які безпосередньо межують із Угорщиною. Відповідно, що далі від словацько-угорського кордону, то нижчим є індекс етнічного різноманіття (див. рис. 4).

Цілком очевидно, що EDI не є панацеєю під час дослідження етнічного складу населення. Передусім цей показник чутливий до чисельності першого та другого етносів, які відіграють головну роль при визначенні EDI. Якщо два етноси сумарно складають понад 90% усього населення країни, то на рівні країни та окресів відмінності в EDI не будуть особливо помітними. Натомість на рівні муніципалітетів вони проявляються краще (див. рис. 4).

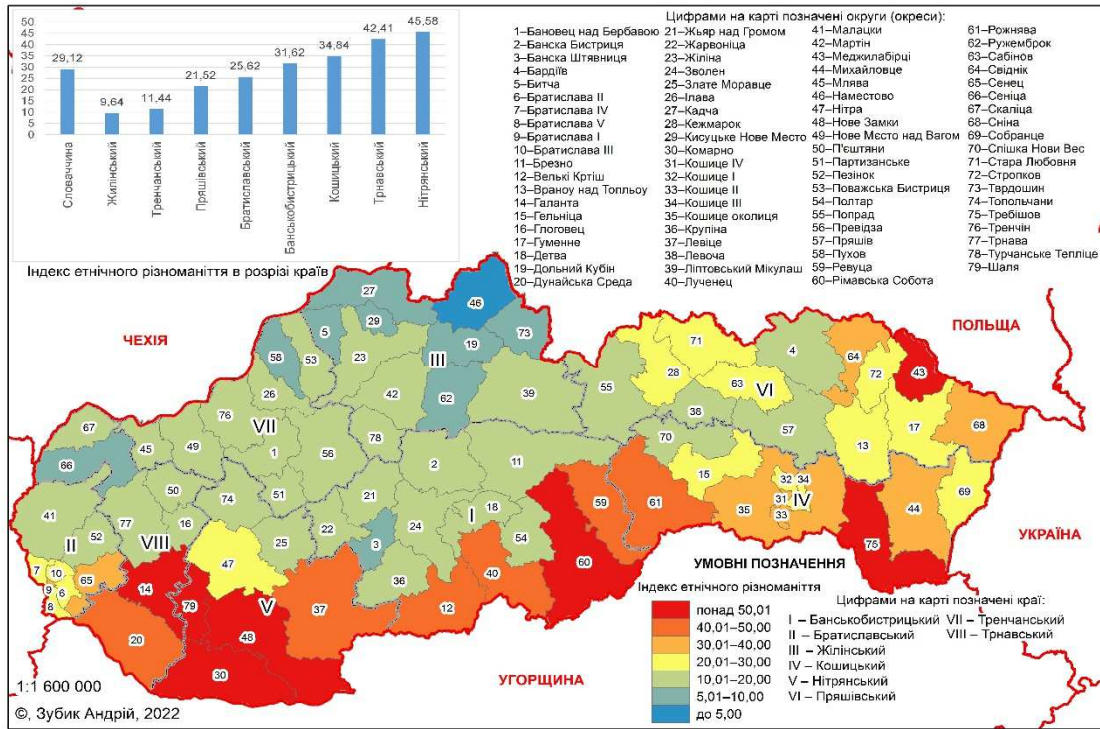

Рис. 3. Індекс етнічного різноманіття у розрізі округів Словаччини за переписом населення 2021 р. [3, 11, 19].

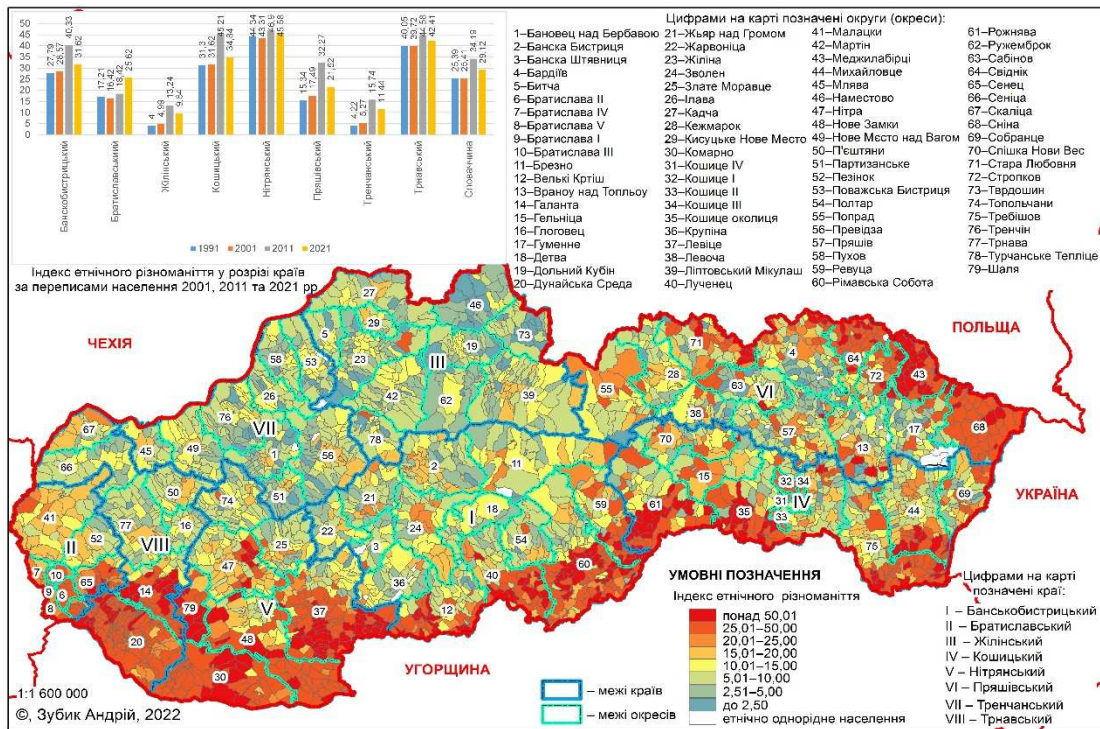

Рис. 4. Індекс етнічного різноманіття у розрізі муніципалітетів Словаччини за переписом населення 2021 р. [3, 11, 19].

Як бачимо з рис. 4, у більшості муніципалітетів Словаччини EDI не перевищує 15%. Найбільш різноманітними за етнічним складом населення є місця компактного проживання угорців та українців (і русинів). Це може бути як і вся територія округу, так і його значна частина. Тобто обравши на територіях цих муніципалітетів двох випадкових людей, ми з більш як

50% імовірності отримаємо комбінацію «словак-угорець» чи «словак-русин (українець)».

За критерієм «інша етнічність» можна виділити понад 150 комбінацій із поєднанням таких критеріїв перепису населення, як: «етнічність», «інша етнічність» та «материнська мова». Для цього ми обрали найчисленніші етноси та мови, які найчастіше вказували як матер-

Найчисленніші комбінації критеріїв «етнічність», «інша етнічність», «материнська мова» за переписом населення 2021 р. [11]

Етнічність	Інша етнічність	Материнська мова	Кількість
словацька	ромська	словацька	41944
словацька	ромська	ромська	34365
словацька	русинська	словацька	25549
угорська	словацька	угорська	16473
словацька	угорська	угорська	15537
ромська	словацька	ромська	14330
словацька	угорська	словацька	14127
словацька	русинська	русинська	13013
словацька	чеська	словацька	12174
угорська	ромська	угорська	11017
ромська	словацька	словацька	4489
русинська	словацька	русинська	3943
словацька	чеська	чеська	3870
ромська	угорська	угорська	3116
угорська	словацька	словацька	2981
русинська	словацька	словацька	1500
чеська	словацька	словацька	1259

Як бачимо з табл. 2, серед найчисленніших груп у жодній із категорій (у таблиці виділено групи чисельністю понад 1000 осіб) немає української етнічності чи української мови як материнської. Що ж може спричинити труднощі в етнічній ідентифікації особи? Однією із найголовніших причин є змішані шлюби, де дітям важко однозначно відповісти, до якого етносу вони належать. Тривале проживання на території, яка має строкатий етнічний склад, якщо це вже не перше покоління, яке проживає на певній території, може призвести до ототожнення з титульним етносом. Відповідно, іншу етнічність ще можуть вказувати, як своєрідну данину своєму етнічному походженню.

Найчисленнішими є комбінації словацького, угорського та ромського етносів, що відповідає етнічному складу населення. У половині комбінацій, які наведені у табл. 2, для восьми випадків материнською мовою була словацька, що свідчить про поступову мовну асиміляцію, проте своє етнічне походження респонденти ще зберігають. Також у цей умовний рейтинг потрапили русини. Зокрема, понад 25 тис. осіб вказали іншу етнічність як русинську, проте основна етнічність та материнська мова – вже словацькі. Ще 13 тис. осіб позиціонують себе як словаків, проте інша етнічність та мова – русинські. Із певною умовністю можна стверджувати, що наступний плановий перепис населення в Словаччині може виявити вже більшу чисельність осіб, які вкажуть основні етнічність та материнську мову як словацькі.

Зважаючи на кількість українців, локальність у їхньому розселенні, кількість таких комбінацій є не такою значною як у табл. 2. Часто це кілька осіб чи кілька десятків осіб у кращому разі. Передусім найкраще українці контактують із титульним етносом – для 675 осіб основною етнічністю та материнською мовою є словацька. Приблизно така ж кількість (655 осіб) вказали українську етнічність та українську як материнську мову, проте вони ще вважають себе словаками. Для прикладу, комбінація «словацька/українська етнічність, українська – материнська мова» трапляється у 346 випадках.

Продовжуючи розбір комбінацій у контексті «українці-русини», «українська-русинська як материнські мови» варто зазначити, що ці відмінності радше є політичними, виділення русинів як окремого етносу не має аргументованого підґрунтя. Загалом такий поділ на українців та русинів (свідомий або несвідомий) доволі добре проявляється, наприклад, комбінація «українець-русин» з русинською материнською мовою трапляється майже втричі частіше, ніж комбінація «українець-русин» з українською материнською мовою (458 та 156 випадків відповідно). Значно гіршим є співвідношення «русин-українець» з русинською та українською мовою – це 194 та 26 випадків відповідно. Інших комбінацій ми розглядати не будемо через їхню малочисельність.

Завершуючи розбір цього блоку перепису населення, варто зазначити, що більшість респондентів вказали лише одну етнічність. Мож-

на припустити, що через те, що цей критерій перепису населення використали вперше, респонденти не зрозуміли його призначення. Також частіше інші етнічні належності та інші материнські мови вказували чоловіки.

Перейдемо до аналізу розселення українців. Формулюючи проблему нашого дослідження, ми вказали, що українці у Словаччині не є діаспорою в класичному розумінні цього терміна. Адже діаспорою називають частину етносу, яка проживає поза межами етнічної (історичної) батьківщини. У випадку зі Словаччиною ми маємо понад 30 тис. осіб, предки яких проживали на цих територіях ще з XIII ст. Йдеться про Пряшівщину – 10–20 кілометрову за шириною смугу від України вздовж словацько-українського та словацько-польського кордону. Фактично місто Пряшів не входить до цього ареалу, але виступає культурним центром українців. М. Сополіга окреслює ареал компактного проживання українців 220 селами.

Це смуга від села Убля на словацько-українському кордону, закінчуючи селом Остурня в Попрадському окресі (рис. 5).

У дев'яти муніципалітетах частка українців і русинів перевищує 50% від усього населення. Це Ольсінков (80%), Руніна (68,3), Ондавка (67,7), Якусовце (55), Рокитовце (54,7), Крайня Порубка (54,3), Притуляни (53,7), Чертіжне (52,9) та Вишня Полянка (51,4) (див. рис. 5). Перелічені муніципалітети належать до окресів Меджилаборце, Сніна, Бардіїв, Свіднік та Гуменне. Загалом місця компактного проживання українців (русинів) можна обмежити чотирма окресами: Свіднік, Стропков, Меджилаборце та Сніна. Меншою мірою сюди можна додати ще окрес Стара Любовня. В абсолютному вимірі найбільші осередки українців (та русинів) є у Меджилаборце (1824 особи), Гуменному (1590 ос.), Пряшеві (1589 ос.), Свідніку (1549 ос.), Сніні (1255 ос.) та Бардієві (856 ос.).

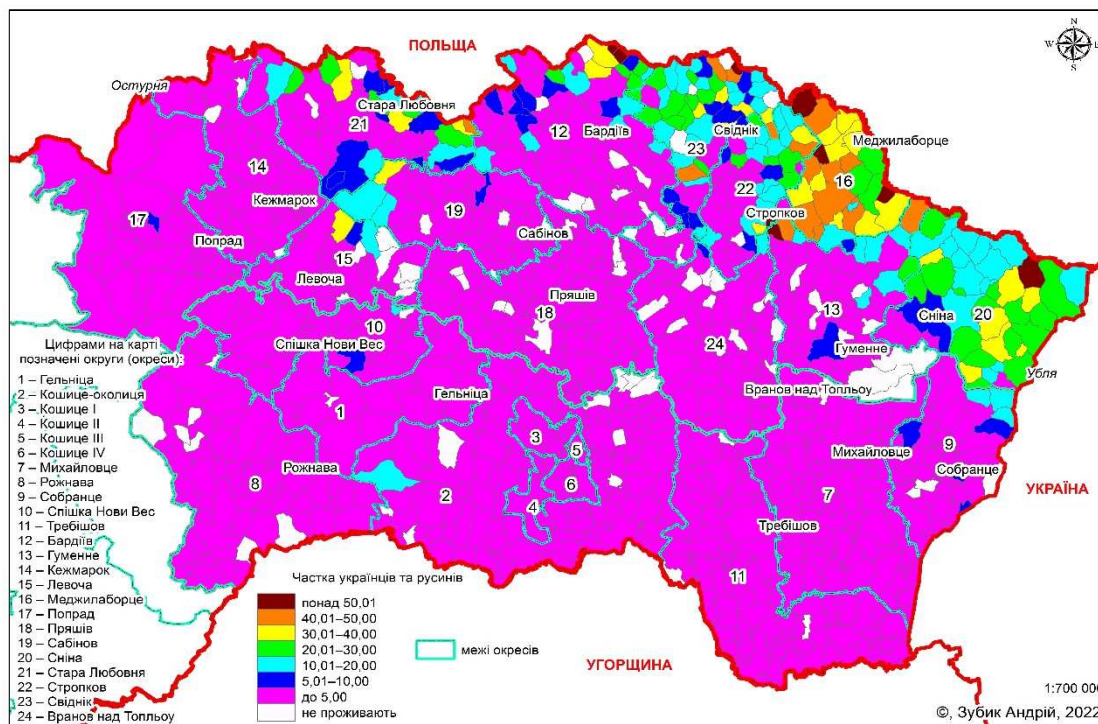

Рис. 5. Частка українців та русинів від усього населення у розрізі муніципалітетів Кошицького та Пряшівського країв за переписом населення 2021 р. [3, 11, 19].

У розрізі країв за переписами населення 2001-го, 2011-го та 2021 рр. бачимо, що українці та русини проживають на території Пряшівського та Кошицького країв (табл. 1). Якщо впродовж 2001–2021 рр. більшість русинів проживала у Пряшівському краї (частка від усієї чисельності русинів у країні не менша 80%), то розселення українців змінилося. За результатами перепису населення 2011 р. українці переважно проживали у Пряшівському та Кошицькому краях – 62,55 та 18,73% від усієї чисель-

ності українців, які живуть в Словаччині. За 10 років у Пряшівському краї проживала вже половина від усієї чисельності українців, а кожен п'ятий українець у Словаччині мешкав у Кошицькому краї. Вже за 20 років після перепису населення 2001 р. українці майже рівномірно проживають у трьох краях – Пряшівському, Кошицькому та Братиславському – 30,25, 21,99 та 21,06% (від усієї чисельності українців у Словаччині) відповідно (див. табл. 2).

Якщо вивести суму українців та русинів,

то території їх проживання можна окреслити Пряшівським (67,7% від усієї чисельності українців у країні), Кошицьким (13,3%) та Братиславським (9%) краями. У решті країв

проживає від 1,4% (Тренчанський край) до 2,4% (Трнавський край) від усієї чисельності українців (та русинів).

Таблиця 2

Розселення українців та русинів у розрізі країв Словаччини за переписами населення 2001-го, 2011-го та 2021 рр. [3]

Край / рік перепису населення	2001		2011		2021	
	частка від всієї чисельності етносу		частка від всієї чисельності етносу		частка від всієї чисельності етносу	
	русини	українці	русини	українці	русини	українці
Банськобистрицький	0,61	5,10	0,56	6,64	0,82	6,32
Братиславський	2,17	5,00	2,63	8,44	4,19	21,06
Жілінський	0,53	2,06	0,54	3,08	0,85	4,73
Кошицький	8,28	18,73	9,19	22,03	9,78	21,99
Нітранський	0,35	2,54	0,31	3,70	0,64	5,21
Пряшівський	87,39	62,55	86,12	49,99	82,54	30,25
Тренчанський	0,36	1,97	0,35	2,99	0,54	3,60
Трнавський	0,30	1,81	0,31	3,14	0,63	6,86

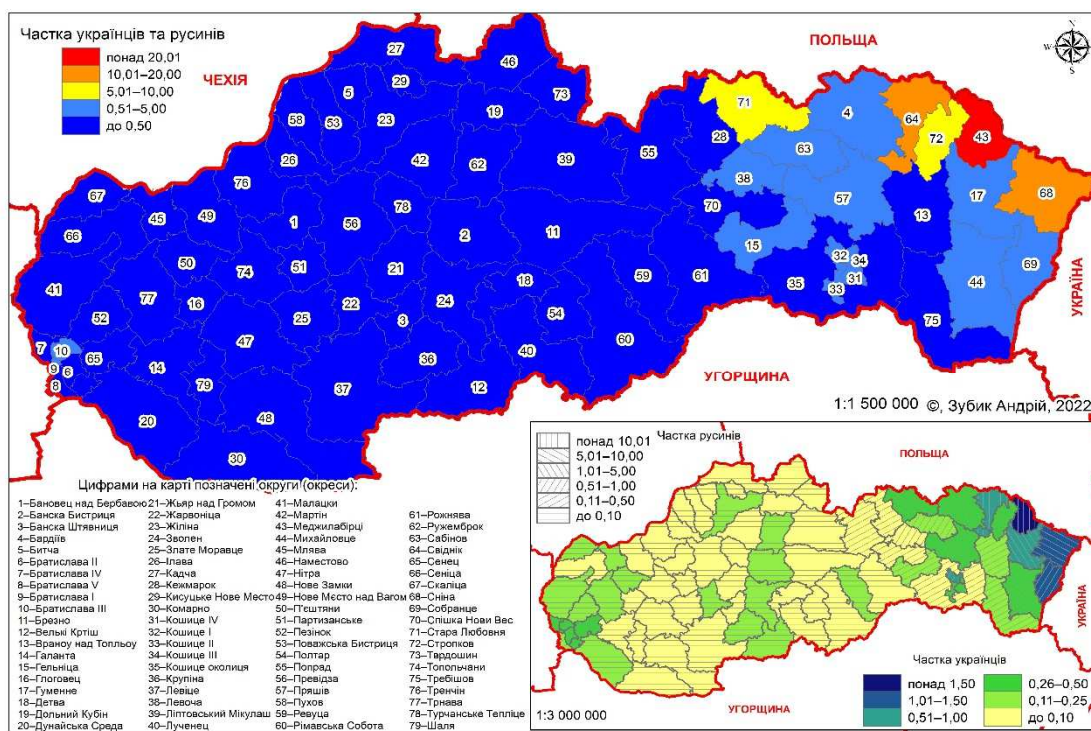

Рис. 6. Частка українців та русинів від усього населення у розрізі окресів Словаччини за переписом населення 2011 р. [3, 11, 19].

На рівні окресів кожен третій житель Меджилаборце є українцем та русином (33,5% від усього населення окресу). В окресах Свіднік та Сніна частка українців у населенні становить 11% та 10,1% відповідно, а в окресах Стара Любовня та Стропков частка українців (та русинів) становить 5,7% та 5,4% від усього населення відповідно (див. рис. 6). У більшості окресів Словаччини частка українців (та русинів) не перевищує 0,5% від усього населення, ще в 10 окресах вона в межах від 0,5% до 5% від усього населення. Окрім перелічених раніше шести найбільших осеред-

ків, які можна зарахувати до українських етнічних територій, значні українські осередки є у Братиславі (2159 осіб) та Кошице (2093). Підсумовуючи тематику розселення українців (та русинів) у Словаччині за переписом населення 2021 р., можна виділити вісім найбільших осередків проживання – це сім центрів окресів та столиця країни. Тут проживає кожен третій (31,6% від усієї чисельності), хто при переписі населення ідентифікував себе українцем (або русином).

Наступним критерієм перепису населення, який ми будемо аналізувати в цьому

дослідженні, є мова. На відміну від перепису населення 2011 р., програма перепису якого містила три етномовні критерії (материнська мова, мова, якою спілкуються вдома, мова, якою спілкуються на роботі), у 2021 р. використали лише критерій «материнська мова». Також нововведенням перепису населення 2021 р. стала деталізація за окремими етносами.

До іншої групи методів, якими ми послуговувалися, досліджуючи українців у Словаччині, входять методи дослідження етномовних показників перепису населення. Найпростішим із них є показник різномовності, який відображає ймовірність того, що два довільно вибрані жителі якоїсь території або поселення розмовлятимуть однією мовою:

$$A=1-\sum_i (j^2),$$

де A – ступінь різномовності, j – частка носіїв певної мови у складі населення, $\sum_i (j^2)$ – сума квадратів частки носіїв тієї чи

іншої мови до всього населення.

Величина показника може змінюватися в межах від 0 до 100. Якщо він становить 0, то всі жителі території розмовляють однією мовою. Якщо він становить 100, то всі жителі розмовляють різними мовами [8, с. 53].

Загалом ступінь різномовності (рис. 7) корелюється із індексом етнічного різноманіття (рис. 4) як на рівні окресів, так і на рівні муніципалітетів. Це можна пояснити тим, що етнічна та мовна ідентифікація переважно збігаються. Оскільки критерій «материнська мова» був єдиним етномовним критерієм перепису населення, встановити інші відмінності, наприклад, за мовою спілкування, немає можливості. Тобто, різномовними є окреси, де компактно проживають найбільші етнічні меншини Словаччини. Передусім це прикордонні з Україною та Угорщиною муніципалітети, центри окресів тощо.

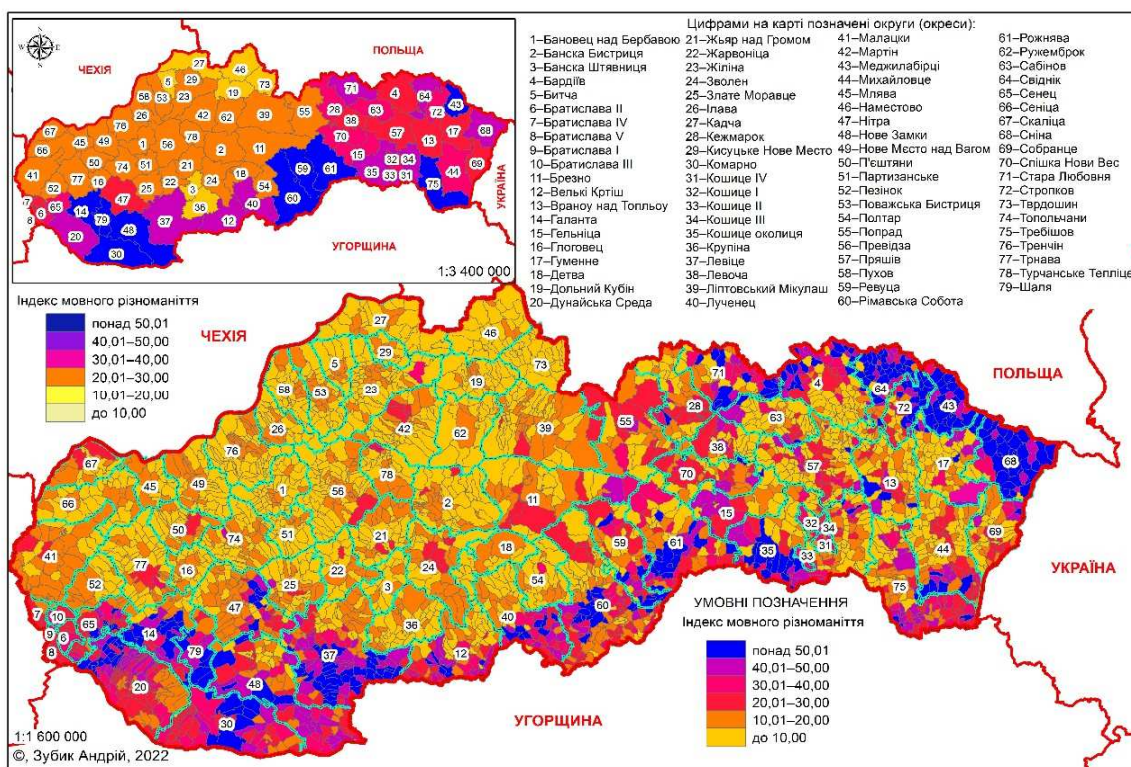

Рис. 7. Ступінь різномовності у розрізі муніципалітетів Словаччини за переписом населення 2021 р. [9, 11, 19–20].

Найбільш однотайними за критерієм «материнська мова» є словаки та угорці, де понад 95% респондентів як материнські мови вказали мови своїх етносів. Також більшість чехів (понад 80%) (табл. 3) вказали як материнську мову свого етносу, та дві третини ромів. Про інтеграцію останніх у середовище титульного етносу свідчить те, що п'ята частина ромів материнською мовою назвала словацьку мову. Цю тезу підтверджують комбінації «етнічність», «інша етнічність» та «материнсь-

ка мова». Цікаво, що кожен десятий ром як материнську мову вказав угорську мову. Тобто, можна стверджувати, що залежно від території проживання та частки змішаних шлюбів, роми інтегруються (асимілюються) в словацьке та угорське середовища.

Іншою є ситуація з мовами, які вказували як материнські русини та українці. Із русинами ситуація більш зрозуміла. Трохи більше 80% русинів як материнську мову вказали русинську (русинську мову, як і русинську етнічну

ідентичність, теж вважають окремою мовою). Русини, як і роми та чехи, поволі інтегруються у словацький етнос, попри збереження етнічної ідентичності, відбуваються процеси мовної

асиміляції. Майже кожен п'ятий представник цих етносів материнською мовою називає словацьку. Українську як материнську мову вказали лише 0,33% русинів.

Таблиця 3

Материнські мови найчисельніших етносів Словаччини за переписом населення 2021 р. [10–11]

Етнос/ материнська мова	словаки	угорці	роми	русини	українці	чехи
словацька	96,68	3,78	20,93	18,23	9,96	16,77
угорська	1,10	95,52	11,35	0,15	0,48	0,84
ромська	1,22	0,20	64,93	0,32	0,03	0,18
русинська	0,40	0,01	0,10	80,55	10,93	0,09
українська	0,02	0,04	0,01	0,33	67,32	0,01
чеська	0,19	0,05	0,09	0,12	0,14	81,06
російська	0,01	0,01	0,00	0,08	10,37	0,02

Із найчисельніших етносів, які проживають у Словаччині, українці мають найнижчу етномовну відповідність. Українську як материнську мову вказало 67,3% від усієї чисельності українців. Загалом такий результат доволі непоганий, порівняно з аналогічними показниками в Естонії, Латвії чи Литві. Приблизно однакова частка українців як материнські мови вказала словацьку та русинську мови. Росіяни не належать до найчисельніших етносів Словаччини, але ми включили російську мову. Частка словаків, угорців, ромів, русинів та чехів, які вказали російську як материнську мову, є в межах статистичної похибки. А для кожного

десятого українця у Словаччині материнською мовою була російська мова.

Загалом у розрізі країв частка українців, які вказали українську як материнську мову збігається із показником по країні (табл. 4). На прикладі Пряшівського краю помітно мовну асиміляцію, порівняно із рештою країни тут проживає найвища частка українців, для яких материнськими мовами є словацька та русинська. Зважаючи на те, що на Пряшівщині проживає автохтонне українське населення, можна стверджувати, що, попри збереження етнічної ідентичності, п'ята частина українців не ідентифікує українську як материнську мову.

Таблиця 4

Етномовна відповідність українців у розрізі країв Словаччини за переписом населення 2021 р. [10–11]

	К-сть українців	Словацька	Угорська	Чеська	Русинська	Українська	Російська
Банськобистрицький	597	5,70	0,00	0,17	1,17	68,68	8,88
Братиславський	1990	3,82	0,00	0,25	1,56	58,89	17,59
Жілінський	447	4,47	0,00	0,22	0,67	65,32	12,08
Кошицький	2078	6,83	1,15	0,00	2,65	57,84	5,63
Нітранський	492	4,27	0,00	0,00	2,24	69,11	8,94
Пряшівський	2859	10,56	0,10	0,03	11,86	41,38	2,45
Тренчанський	340	4,41	0,29	0,00	0,88	62,06	13,82
Трнавський	648	2,47	0,15	0,15	1,70	72,53	9,72

Через доволі високу частку українців, для яких російська є материнською мовою, із певною умовністю можна стверджувати, що частину українців у Словаччині репрезентує середовище трудових мігрантів. Тобто збільшення чисельності українців пов'язане не так зі зростанням етнічної самосвідомості, як зі збільшенням трудової міграції українців до Словаччини. Відповідно, до процесів трудової міграції залучені

і російськомовні українці, внаслідок чого ми отримали таку частку українців з російською як материнською мовою.

Підтвердити таку тезу можна доволі просто: достатньо проглянути, як змінювалася частка від усієї чисельності українців та русинів у розрізі країв. Припустимо, що у Пряшівському краї нижча заробітна плата, важче знайти добре оплачувану роботу, вищі ціни на кому-

нальні послуги та харчові продукти. Тобто ці чинники мають однаково тиснути як на українців, так і на русинів, змушуючи їх переїжджати в інші краї. Проте у розрізі країв більше змінюється структура розселення українців, а не русинів (див. рис. 2).

Детальніше це можна зробити через аналіз вікової структури. Серед результатів перепису населення 2021 р. можна знайти дані за трьома групами: передпродуктивний (до 14 років), продуктивний (15–64) та постпродуктивний вік (понад 65 років) (рис. 8).

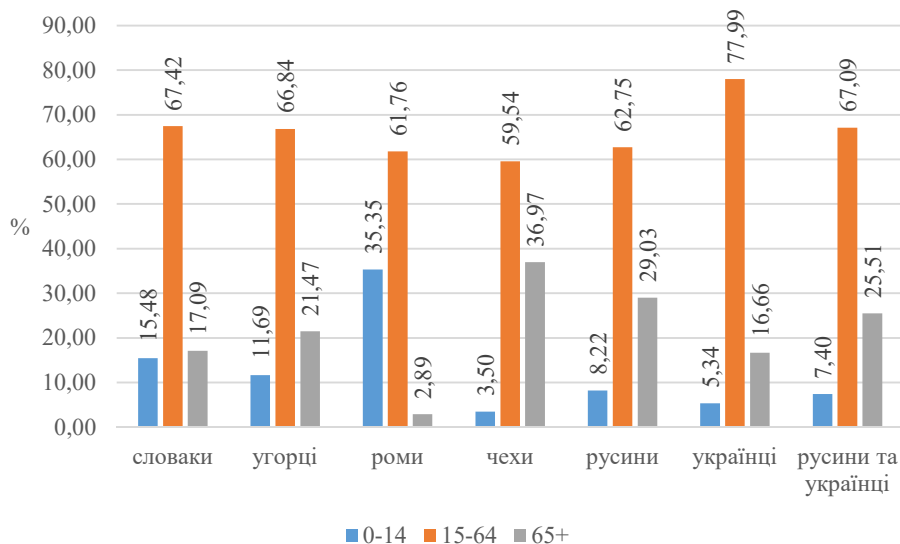

Рис. 8. Вікова структура найчисельніших етносів Словаччини за переписом населення 2021 р. [11, 20].

Із рис. 8 видно, що компактність проживання, збереження своєї мови є гарним способом протистояння етнічній асиміляції. Частка різних вікових груп угорців майже співмірна з аналогічними у словаків. Традиційно високою є частка дітей у ромів, відповідно, частка осіб похилого віку є однією із найнижчих. Можна припустити, що чисельність ромів у Словаччині зростатиме як унаслідок природного приросту, так і через міграцію (наприклад, із сусідніх України та Угорщини). Проте вони швидко інтегруються: значна кількість ромів при етнічній ідентифікації вказує, що вони словаки, а словацьку мову називає материнською. За своєю віковою структурою чехи є «класичною» діаспорою: низька частка дітей та осіб працездатного віку, відповідно – висока частка осіб похилого віку. Такий розподіл приблизно відповідає ситуації із віковою структурою українців у країнах колишнього Радянського Союзу. Притоку сучасної міграції нема, через етнічну асиміляцію та змішані шлюби чехи вже ідентифікують себе як словаків, а етнічну ідентичність зберігає лише старше покоління.

Відносно краща ситуація в українців та русинів, проте можна припустити, що і перші, і другі радше прямують до показників вікової структури чехів, а не угорців. Потрібно наголосити на тому, що якщо ми виділяємо у структурі українців автохтонне українське населення та трудову міграцію, то різними можуть бути і

прогнози. У першому випадку – автохтонне населення буде надалі асимілюватися, у структурі буде збільшуватися частка осіб похилого віку. У другому випадку може незначно зрости частка дітей та осіб похилого віку. Тобто до наступного планового перепису населення Словаччини частина українців, які репрезентують трудову діаспору, може освоїтися у країні, народити дітей чи перевезти з України свої сім'ї. Загалом притік міграції з України має дещо «омолодити» середовище українців у Словаччині. Але важко спрогнозувати, чи вони не змінять українську ідентичність на словацьку, чи зросте частка українців, які вказуватимуть російську мову як материнську. Не менш важливою є комунікація та консолідація з тими українцями, які проживають у Словаччині як автохтони.

Важливим чинником, який вплине на чисельність українців у цій країні та вікову структуру, є російсько-українська війна. Загалом проблематика українських біженців у Словаччині з лютого 2022 року має стати темою окремого дослідження. Тут усе залежить від того, яка частка українців вирішить залишитися у цій країні а яка частка використає Словаччину як проміжний етап для міграції в інші країни тощо.

Добре помітними є відмінності у віковій структурі на рівні країв (табл. 5). Звісно, однозначно розмежувати в такий спосіб автохтонне

українське населення та українських трудових мігрантів не вийде, але певні закономірності можна виявити. Якщо порівняти з показниками етномовної відповідності (табл. 4), то бачимо, що у тих краях, де відносно вища частка українців, які вказали російську як материнську мову вища і частка осіб працездатного віку. Звичайно, не можна говорити про пряму взаємозалежність «мова–вікова структура», але така логіка пояснення, на нашу думку, має

право на життя. Простіше кажучи, у більшості країв у віковій структурі українців переважають особи працездатного віку, натомість частка дітей та осіб похилого віку – незначні. Така закономірність стосується всіх країв, за винятком Пряшівського та Кошицького. Тут проживає автохтонне українське населення, цілком імовірно, що сюди спрямована українська трудова міграція, яка впливає на вікову структуру загалом.

Таблиця 5

Вікова структура найчисельніших етносів Словаччини у розрізі країв за переписом населення 2021 р. [11, 20]

Край	Вікова група	словаки	угорці	роми	чехи	русини	українці
Братиславський	0-14	16,67	7,24	12,39	2,19	11,97	8,94
	15-64	65,88	63,18	83,7	57,83	71,73	84,42
	65+	17,44	29,58	3,91	39,98	16,3	6,63
Трнавський	0-14	14,89	11,66	23,7	4,23	8	3,55
	15-64	67,56	68,84	70,94	64,29	64,67	91,36
	65+	17,55	19,51	5,36	31,48	27,33	5,09
Тренчанський	0-14	13,55	4,04	14,79	2,2	6,98	4,41
	15-64	67,36	60,4	77,23	58,85	68,22	86,18
	65+	19,09	35,55	7,98	38,95	24,81	9,41
Нітранський	0-14	13,88	10,06	27,72	2,98	9,21	6,1
	15-64	68,24	66,73	68,52	63,15	67,76	88,41
	65+	17,88	23,22	3,76	33,87	23,03	5,49
Жілінський	0-14	15,51	5,63	19,77	4,39	11,88	8,28
	15-64	68,16	64,01	74,56	57,27	62,87	84,79
	65+	16,33	30,36	5,67	38,34	25,25	6,94
Банськобистрицький	0-14	13,98	16,36	26,48	3,25	6,15	4,02
	15-64	67,53	65,49	68,71	58,82	67,69	83,58
	65+	18,49	18,16	4,81	37,93	26,15	12,4
Пряшівський	0-14	17,3	5,69	38,59	6,25	7,9	2,45
	15-64	67,65	66,38	59,05	61,53	62,61	65,62
	65+	15,05	27,94	2,36	32,22	29,49	31,93
Кошицький	0-14	16,69	12,45	37,75	4,28	9,21	6,16
	15-64	67,18	66,2	59,9	56,79	58,85	77,82
	65+	16,12	21,34	2,35	38,93	31,94	16,03

Додатковим критерієм перепису населення, за допомогою якого можна виокремити той чи інший етнос, є релігійна (конфесійна належність). Такий спосіб особливо корисний, коли релігійна (конфесійна) належність відрізняється від релігійної (конфесійної) належності решти населення. Також його можна застосовувати, якщо у програмі перепису населення немає чіткого етнічного критерію.

Тривалий час (із кінця XIV до середини XX ст.) українців у Словаччині ототожнювали з греко-католицькою та православною конфесіями, протиставляючи їх словакам (переважно римо-католики) та угорцям (римо-католики, протестанти). Відповідно, поширення греко-католицьких та православних парафій відпо-

відало розселенню українців.

Трагічні події XX ст. зумовили те, що релігія стала одним з ефективних та несилових способів, які сприяли асиміляції українців. Перехід на словацьку мову в богослужіннях, ліквідація греко-католицької церкви у 40-х рр. XX ст., перехід до православ'я призвели до асиміляції українців. У підсумку релігійна (конфесійна) належність зберігається, але вони вже за етнічною та мовною ознакою не ідентифікують себе як українців.

Загалом чисельність і греко-католиків, і православних у країні зростає. Проте нам потрібно з'ясувати, яка частка українців та русинів належить до цих конфесій. За результатами перепису населення 2021 р. у Словач-

чині проживало 218 тис. греко-католиків та понад 50 тис. православних. У населенні країни

це 4% та 0,93% від усього населення (рис. 9).

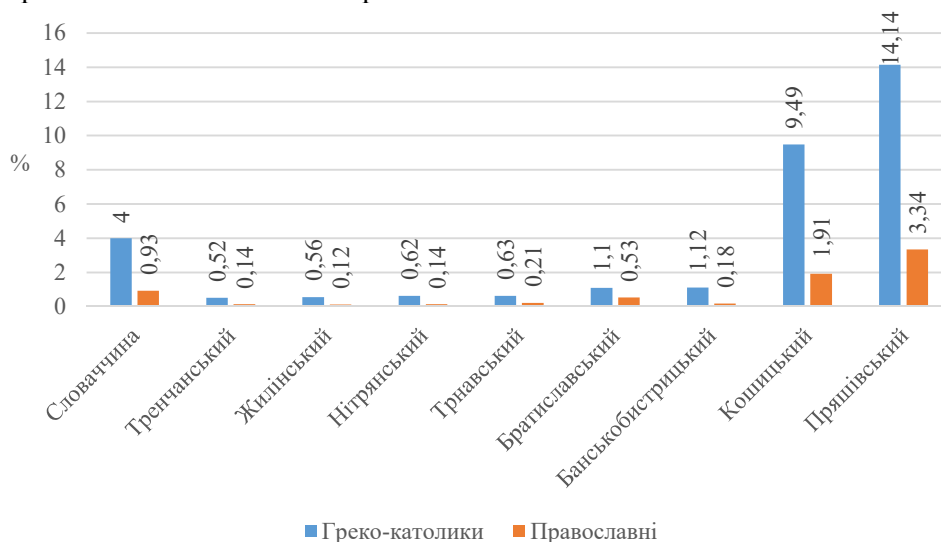

Рис. 9. Частка греко-католиків та православних у розрізі країв Словаччини за переписом населення 2021 р. [11, 20].

У більшості країв Словаччини частка греко-католиків та православних не перевищує 1,5% від усього населення, на відміну від Кошицького та Пряшівського країв. У цих краях частка греко-католиків становить 9,5% та 14,1% відповідно та 1,9% та 3,3% від усього населення належать до православної церкви. Тобто вища частка греко-католиків та право-

славних у Кошицькому та Пряшівському краях збігається з розселенням українців та русинів.

Серед результатів перепису населення 2021 р. є деталізація релігійного (конфесійного) складу у розрізі окремих етносів. Якщо поглянемо на частку кожного етносу у всій чисельності греко-католиків та православних (рис. 10), то такий розподіл відображає напрями етнічної асиміляції [7, 20].

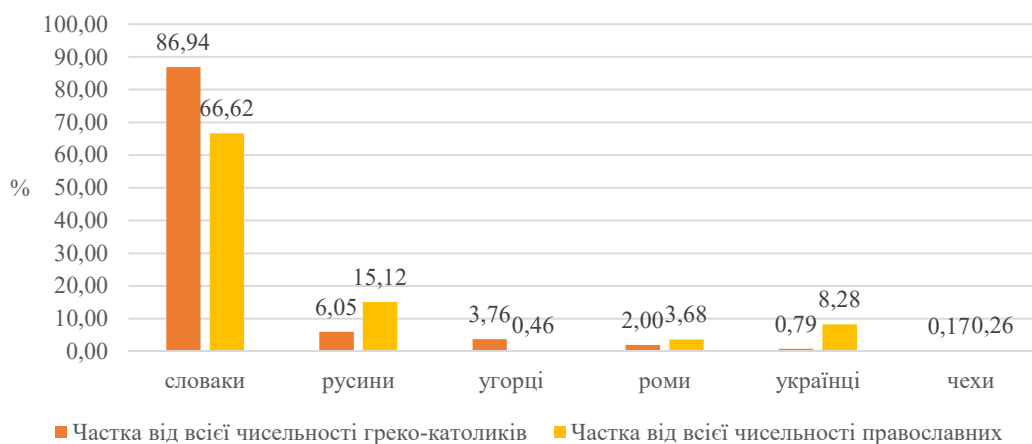

Рис. 10. Частка кожного етносу від усієї чисельності греко-католиків та православних за переписом населення 2021 р. [7, 20].

Відрізняється конфесійний склад серед українців та русинів. За результатами перепису населення 2021 р. більшість українців були православними – 44,4%, четверта частина українців вказали, що не сповідує жодної релігії, греко-католиками ідентифікувалися 18,2% осіб, ще 6% українців зазначили, що вони римокатолики. Серед русинів частка греко-католиків становить 55,65%, понад третина русинів є православними (32,3% від усієї чисельності

русинів), 8,1% – не сповідують жодної релігії, а 2,4% русинів є католиками.

Отже, частка греко-католиків та православних, подана на рис. 11, дещо корелюється із часткою українців та русинів від усього населення (див. рис. 5). Тобто через процеси переходу конфесій на словацьку мову чи заборону діяльності греко-католицької церкви українці зберегли свою конфесійну належність, але втратили етнічну належність та зазнали мовної

асиміляції.

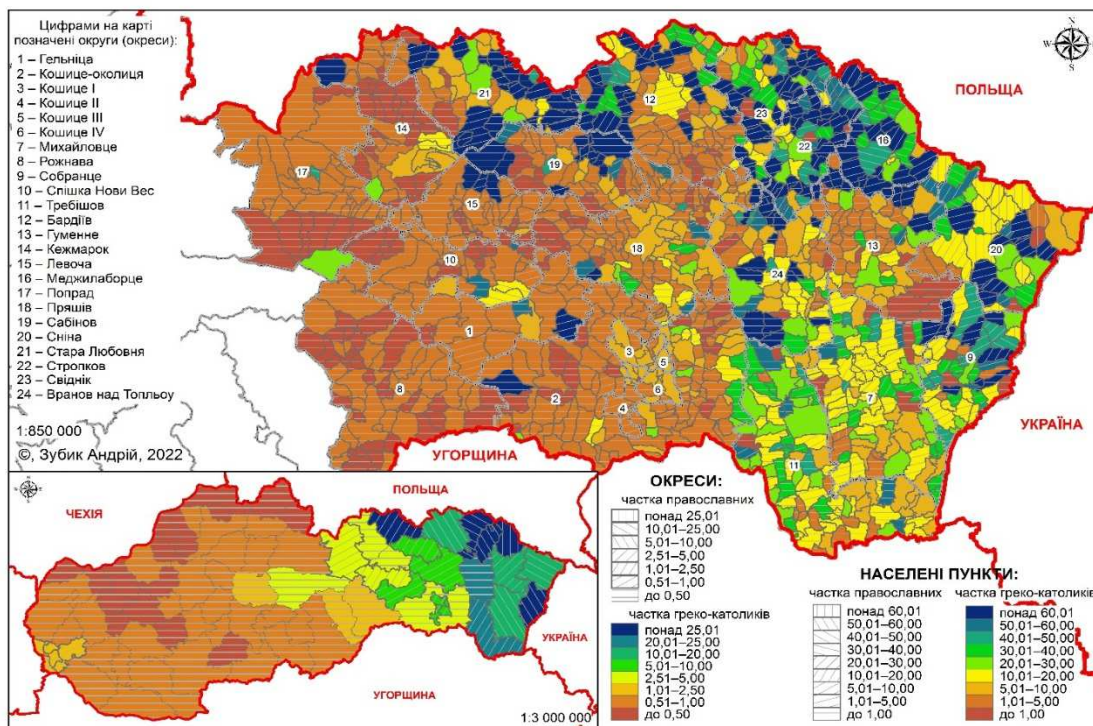

Рис. 11. Частка греко-католиків та православних від всього населення у розрізі муніципалітетів Пряшівського та Кошицького країв за переписом населення 2021 р. [6, 11, 20]

Висновки. Попри дезінтеграційні процеси в українській діаспорі Словаччини (асиміляція, заперечення українського походження, діяльність русинських організацій) чисельність українців у цій країні зростала. З одного боку, такий висновок є нелогічний, адже є суттєві чинники, які, навпаки призводять до зменшення чисельності українців. Із іншого боку, до Словаччини скеровані потоки українських трудових мігрантів, а з лютого 2022 року – і потоки українських біженців. Безумовно, що ті українці, які проживали в Словаччині на правах автохтонів, уже значно асимільовані.

Українці інтегруються у словацьке середовище, також частина українців ототожнює себе із русинами. В свою чергу самі русини також асимілюються, значна частина русинів ідентифікує себе як словаків. Наприклад, вказують, що вони є русинами за іншою етнічною належністю, є словаками за основною етнічною належністю чи поки що зберігають русинську ідентичність, проте вказують словацьку, як материнську мову. Те саме стосується й українців: найчастіше вони позиціонують себе як словаків, а материнською мовою вважають словацьку. В цьому контексті варто також наголосити, що більше українців ототожнюють себе з русинами, материнською вважають русинську мову, у зворотному випадку такі комбінації є чисельно меншими. Тобто можна стверджу-

вати, що русинство є певним «транзитним» станом до словакізації українців.

Через трудову міграцію та українських біженців розрив у чисельності між русинами та українцями буде зменшуватися. Українці проживають у доволі однорідному етнічному середовищі, яке сформоване титульним етносом, меншою мірою його доповнюють угорці. Майже по всій території Словаччини населення доволі однорідне за своїм етнічним складом, за винятком прикордонних з Угорщиною та Україною муніципалітетів.

Розселення українців та русинів передусім пов'язане із Пряшівщиною, де ареал розселення окреслюється більш як 200 населених пунктів. Загалом через асиміляцію кількість населених пунктів, в яких українці та русини становлять понад половину населення, не перевищує десятка поселень, а місця компактного проживання українців та русинів можна окреслити територіями чотирьох окресів: Свіднік, Стропков, Меджилаборце та Сніна. У розрізі країв українці та русини проживають в Пряшівському (що логічно, адже частина краю це українські етнічні території) та Кошицькому краях (межує з Україною). У 20-річній ретроспективі (з 2001 до 2021 року) співвідношення українців та русинів у розрізі країв значно змінилося.

Майже всі русини проживають на тери-

торії раніше перелічених країв, а от стосовно українців відбулися зміни. Якщо у 2001 році у Пряшівському краї проживало майже дві третини українців, то за 20 років цей показник скоротився до третини від усієї чисельності українців. За цей період більш як учетверо зросла частка українців, які проживають у Братиславському краї (із 5% від усієї чисельності українців до 21% у 2021 р.). На цьому тлі відносно незмінною залишається роль Кошицького краю, де проживало від 18,7% (2001 р.) до 22% від усієї чисельності українців у Словаччині. Це прикордонний з Україною край, його адміністративний центр є економічно розвинутим містом. Отже, можна стверджувати, що процеси трудової міграції значно впливають на співвідношення розселення українців. Хоча аргумент, що чисельність русинів у Пряшівському краї спеціально «приписують», не позбавлений логіки. Підсумовуючи розгляд розселення українців та русинів, варто зазначити, що третина від їхньої кількості проживає у Меджилаборці, Гуменному, Пряшеві, Свідніку, Сніні, Бардієві, Кошице та Братиславі – адміністративних центрах окресів, краю та столиці.

Як і етнічне, так і мовне середовище, в якому проживають українці, є доволі однорідним, за винятком територій, на яких компактно проживають угорці, українці та русини. Проте використання одного етномовного критерію «материнська мова» у програмі перепису дещо обмежує можливості дослідника. На нашу думку, такий критерій, як «мова спілкування», дав би більше поле для роздумів та аналізу, порівняно з критерієм «материнська мова». Адже при переписі населення респонденти часто ототожнюють материнську мову зі своєю етнічною належністю.

Найбільш однастайними щодо ідентифікації материнської мови є словаки та угорці, які чітко пов'язують мову з етнічною належністю. Доволі стійкими до мовної асиміляції є русини: понад 80% вважає русинську материнською мовою. Зважаючи на чисельність русинів, які ідентифікують себе як словаків, при наступному плановому переписі може зрости частка русинів, для яких материнською мовою є словацька.

За часткою тих, хто вказав мову свого етносу як материнську, показник українців найнижчий серед шести найбільших етносів країни (нижче лише роми). Понад дві третини українців (67,3%) материнською мовою вважають українську. Також українці в розрізі найчисельніших етносів найменше вказували словацьку як материнську мову (менше лише угорці). Незвично висока частка українців, для яких материнською мовою є російська (10,4%), наштовхнула нас на

думку, що у Словаччині є українська трудова міграція. Адже чисельність росіян за переписом населення 2021 р. є незначною, порівняно з колишніми республіками Радянського Союзу. Власне і наявність української трудової міграції призвела до того, що частка українців, які вказали словацьку як материнську мову є нижчою.

За віковою структурою в українців, які проживають у Словаччині відносно краща ситуація, якщо порівнювати з українськими діаспорами в Естонії, Латвії та Литві. Порівняно з іншими чисельними етносами, які проживають у Словаччині, частка осіб працездатного віку є найвищою. Низьку частку дітей можна пояснити тим, що автохтонне українське населення асимілюється, діти у змішаних шлюбах не ідентифікують себе як українців. Можна припустити, що зростання чисельності українців пов'язане із трудовою міграцією чи міграцією внаслідок анексії Криму та початком російсько-української війни на сході України в 2014. Тезу про наявність української трудової міграції можна підтвердити тим, що у більшості країв у віковій структурі українців тотально переважають особи працездатного віку (їхня частка не є нижчою ніж 80%). Наявність українського автохтонного населення дещо «врівноважує» вікову структуру українців, наприклад, частка осіб похилого віку більш-менш співмірна з аналогічним показником у словаків.

У контексті аналізу вікової структури найчисельніших етносів, які проживають у країні, потрібно відзначити те, що чехи та русини йдуть шляхом класичних діаспор: у віковій структурі зростає частка осіб похилого віку, сучасної міграції немає, а молодші покоління не ідентифікують себе із цими етносами. Вікова структура українців може «омолодитися» через притік українських біженців унаслідок повномасштабної війни з лютого 2022 року. У підсумку в найближчій перспективі ми можемо отримати три абсолютно різні групи українського населення у Словаччині, які буде важко консолідувати навколо однієї об'єднавчої ідеї.

Перша група представлена українським автохтонним населенням, яке проживає на території Пряшівського краю. Українських трудових мігрантів можна виділити як другу групу. Відповідно, українські біженці є третьою групою. Кожна із цих груп має свої мотиви проживання/перебування у Словаччині і відповідно свої потреби. Зважаючи на демографічні втрати та руйнування інфраструктури, стан економіки в Україні, сподіватися на конкретну політику української влади щодо закордонних українців не варто. Фактично за 30 років від проголошення незалежності України політика щодо українців,

які проживають поза межами України, була радше імітацією діяльності, ніж конкретними діями. Тут доречно згадати проблему русинства, середовище яких теж не є однорідним, адже одна частина повністю заперечує українську ідентичність, інші для позначення своєї етнічної ідентичності використовують обидва етноніми.

Перспективи використання результатів дослідження. Словаччина – одна із небагатьох країн, яка впродовж десятиліть регулярно проводить переписи населення. Як засвідчив перепис населення 2021 р. у країні не лише адаптують програму перепису населення згідно з рекомендаціями різноманітних статистичних органів, а й значно розширюють дані, які публікують у відкритому доступі. Безумовно, така пунктуальність у проведенні переписів населення дає змогу досліднику мати інформацію, яка охоплює рівні часові проміжки, і дає можливість об'єктивно оцінювати етнічні, мовні та демографічні процеси в динаміці.

Тематика українців у Словаччині, та й тематика української діаспори є не особливою популярною в українських географів. Зважаючи на різноманітність даних по перепису населення, які публікують у відкритому доступі, їх можна використати для подальших досліджень чи для вивчення курсів «Географія розселення», «Етнічна географія», «Географічне українознавство» тощо.

Безумовно, що обсяг цього дослідження не може повністю охопити весь масив даних щодо українців у Словаччині. Зважаючи на обсяги української міграції після лютого 2022 року, чисельність українців при наступному плановому переписі населення 2031 року може зрости. Цілком імовірно, що через етнічну та мовну асиміляцію чисельність як українців, так і русинів може зменшитися, а українці в Словаччині будуть представлені переважно трудовими мігрантами та біженцями.

Література:

1. Гичка Н. Русинство у Словацькій Республіці: точка зору словацьких авторів. *Науковий вісник Ужгородського університету Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. 2010. Випуск 14. С. 168–170.
2. Дністрянський М. С. Етногеографія України. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 232 с.
3. Етнічний склад населення Словаччини за переписом 2021 р. (муніципалітети) URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-ethnic-loc2021.htm> (дата звернення: 31.12.2022).
4. Етнічний склад населення Словаччини за переписом 2021 р. URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-ethnic2021c.htm> (дата звернення: 31.12.2022).
5. Кічера Н. Українська громада в Словацькій Республіці. *Українські громади за кордоном: нові точки відліку*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 22 квітня 2021 р.). Львів, 2021. С. 83–87.
6. Конфесійний склад населення Словаччини за переписом 2021 р. (муніципалітети). URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-religion-loc2021.htm> (дата звернення: 31.12.2022).
7. Конфесійний склад населення Словаччини за переписом 2021 р. URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-religion2021.htm> (дата звернення: 31.12.2022).
8. Лозинський Р. М. Мовна ситуація в Україні. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 502 с.
9. Мовний склад населення Словаччини за переписом 2021 р. (муніципалітети). URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-lang-loc2021.htm> (дата звернення: 31.12.2022).
10. Мовний склад населення Словаччини за переписом 2021 р. URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-lang2021.htm> (дата звернення: 31.12.2022).
11. Розширені результати перепису населення Словаччини 2021 року. URL: <https://www.scitanie.sk/en/population/extended-results> (дата звернення 31.12.2022).
12. Семенов С. Український північник по Словаччині (історико-краєзнавчі нариси). Львів : Априорі, 2007. 348 с.
13. Сополіга М. До питань етнічної ідентифікації та сучасних етнічних процесів українців Пряшівщини. *Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку*: монографія. Київ, 2013. С. 454–488.
14. Сополіга М. До проблеми етногенезу української меншини Словаччини. *Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку*: монографія. Київ, 2013. С. 351–372.
15. Сополіга М. Українці Словаччини: матеріальні вияви народної культури та мистецтва. Київ : Темпора, 2011. 336 с.
16. Трошинський В. П. Українці в світі. Київ : Альтернативи, 1999. 352 с.
17. Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку // за заг. ред. Г. Скрипника. Київ : НАН України, МАУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2013. 777 с.
18. Meyer Ph., McIntosh Sh. The USA today index of ethnic diversity. *International Journal of Public Opinion Research*. 1992. Volume 4, Issue 1. P. 51–58.
19. Population statistics of Eastern Europe & former USSR. URL: <http://pop-stat.mashke.org/> (дата звернення: 18.11.2021).
20. Statistical office of the Slovak Republic. URL: <http://surl.li/asfi1> (дата звернення: 17.11.2021).
21. Ústava Slovenkej Republiky. URL: <http://www.slpk.sk/dokumenty/ustava.pdf> (дата звернення 16.11.2021).

References:

1. Hychka N. Rusynstvo u Slovatskii Respublitsi: tochka zoru slovatskykh avtoriv. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu Serii: Politolohiia, Sotsiolohiia, Filosoffia*. 2010. Vypusk 14. S. 168–170.
2. Dnistrianskyi M. S. Etnoheohrafiia Ukrainy. Lviv : Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 2008. 232 s.
3. Etnichnyi sklad naseleennia Slovachchyny za perepysom 2021 r. (munitsypaliteti) URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-ethnic-loc2021.htm> (data zvernennia: 31.12.2022).
4. Etnichnyi sklad naseleennia Slovachchyny za perepysom 2021 r. URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-ethnic2021c.htm> (data

- zvernennia: 31.12.2022).
5. Kichera N. Ukrainska hromada v Slovatskii Respublitsi. Ukrainski hromady za kordonom: novi tochky vidliku: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Lviv, 22 kvitnia 2021 r.). Lviv, 2021. S. 83–87.
 6. Konfesiyni sklad naselennia Slovachchyny za perepysom 2021 r. (munitsypalityty). URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-religion-loc2021.htm> (data zvernennia: 31.12.2022).
 7. Konfesiyni sklad naselennia Slovachchyny za perepysom 2021 r. URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-religion2021.htm> (data zvernennia: 31.12.2022).
 8. Lozynskiy R. M. Movna sytuatsiia v Ukraini. Lviv : Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka, 2008. 502 s.
 9. Movnyi sklad naselennia Slovachchyny za perepysom 2021 r. (munitsypalityty). URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-lang-loc2021.htm> (data zvernennia: 31.12.2022).
 10. Movnyi sklad naselennia Slovachchyny za perepysom 2021 r. URL: <http://pop-stat.mashke.org/slovakia-lang2021.htm> (data zvernennia: 31.12.2022).
 11. Rozshyreni rezultaty perepysu naselennia Slovachchyny 2021 roku. URL: <https://www.scitanie.sk/en/population/extended-results> (data zvernennia 31.12.2022).
 12. Semeniuk S. Ukrainskyi putivnyk po Slovachchyni (istoryko-kraieznavchi narysy). Lviv : Apriori, 2007. 348 s.
 13. Sopolyha M. Do pytan etnichnoi identyfikatsii ta suchasnykh etnichnykh protsesiv ukrainsiv Priashivshchyny. Ukrainsi-rusyny: etnolinhvistychni ta etnokulturni protsesy v istorychnomu rozvytku: monohrafiia. Kyiv, 2013. S. 454–488.
 14. Sopolyha M. Do problemy etnogenezu ukrainskoi menshyny Slovachchyny. Ukrainsi-rusyny: etnolinhvistychni ta etnokulturni protsesy v istorychnomu rozvytku: monohrafiia. Kyiv, 2013. S. 351–372.
 15. Sopolyha M. Ukrainsi Slovachchyny: materialni vyjavy narodnoi kultury ta mystetstva. Kyiv : Tempora, 2011. 336 s.
 16. Troshchynskiy V. P. Ukrainsi v sviiti. Kyiv : Alternatyvy, 1999. 352 s.
 17. Ukrainsi-rusyny: etnolinhvistychni ta etnokulturni protsesy v istorychnomu rozvytku // za zah. red. H. Skrypnyka. Kyiv : NAN Ukrainy, MAU, IMFE im. M. T. Rylskoho, 2013. 777 s.
 18. Meyer Ph., McIntosh Sh. The USA today index of ethnic diversity. International Journal of Public Opinion Research. 1992. Volume 4, Issue 1. R. 51–58.
 19. Population statistics of Eastern Europe & former USSR. URL: <http://pop-stat.mashke.org/> (data zvernennia: 18.11.2021).
 20. Statistical office of the Slovak Republic. URL: <http://surl.li/asf1> (data zvernennia: 17.11.2021).
 21. Ústava Slovenkej Republiky. URL: <http://www.slpk.sk/dokumenty/ustava.pdf> (data zvernennia 16.11.2021).

Abstract:

Andrii Zubyk. UKRAINIANS IN SLOVAKIA (ACCORDING TO THE RESULTS OF THE 2021 POPULATION CENSUS)

The article is devoted to the analysis of data concerning Ukrainians in Slovakia. The cultural and demographic criteria of the 2021 population census program became the information basis of the study.

Despite the increase in the number of Ukrainians compared to the previous population census of 2011, the prospects for further growth in their number are rather doubtful. The Ukrainian autochthonous population is certainly being assimilated, but it is not known how the life trajectories of Ukrainian labor migrants will develop: whether they will move to Slovakia permanently, or return to Ukraine. The situation is similar with Ukrainian refugees after February 2022, who may move to live permanently, wait for the improvement of the situation in Ukraine to return, or consider Slovakia as an intermediate stage for emigration to another country.

In general, the total number of Ukrainians and Ruthenians corresponds to the population census of 2001. That is, in the 20 years that passed between censuses, the presence of labor migration had absolutely no effect on the growth of the number of both Ukrainians and Ruthenians. In general, Ruthenians exert a destabilizing influence on Ukrainians. The analysis of the combinations "ethnicity", "other ethnicity" and "mother tongue" proves that Ukrainians and Ruthenians assimilate, quite a significant number of Ruthenians and Ukrainians keep their ethnic identity as a second one, instead, the main ethnicity and mother tongue are Slovak. The ethnic environment in which Ukrainians live can be characterized as quite homogeneous, and some of the largest ethnic minorities live compactly along the borders of their historical homelands.

The homogeneity of the ethnic environment determines the homogeneity of the degree of multilingualism. Among the most numerous ethnic groups living in Slovakia, Ukrainians were the least likely to indicate the language of their ethnic group as their mother tongue. The presence of labor migration led to the fact that every tenth Ukrainian in the country indicated Russian as their mother language.

Compared to the most numerous ethnic groups in Slovakia, the age structure of Ukrainians has the highest share of people of working age, which allowed us to assume that a part of Ukrainians in Slovakia is represented by labor migrants. Additionally, it was found that the high share of Greek Catholics and Orthodox at the level of municipalities coincides with the compact settlement of Ukrainians and Ruthenians in the Pryashiv and Košice regions. Due to assimilation, the majority of Greek Catholics and Orthodox are Slovaks, not Ukrainians and Ruthenians, that is, ethnic and linguistic identity has been lost, but religious affiliation has been preserved.

Keywords: Ukrainian diaspora, Ukrainians abroad, census of population, ethnicity, mother tongue, religious affiliation, index of ethnic diversity, index of linguistic diversity, ethnolinguistic correspondence.

Надійшла 01.05.2023 р.